

Tizenöt hét indiánok közt 8.

Visszatértünk után még néhány napig szíves házigazdáinknál maradtunk, kik minden kitelhető jelét adták irántunk való barátságuknak. A főnök több ízben megkért, hogy maradjunk köztük, ígérte, hogy házat és annyi nőt ad feleségül, ahányat eltarthatunk s örökké szeretni fognak bennünket. Mi ezt a szíves ajánlatot azzal hárítottuk el, hogy a többi indián nemzeteket is meg akarjuk ismerni; a főnöknek tudtára adtuk, hogy ha ezeket bejártuk s nem kell majd hazamennünk a saját nemzetünkhöz, kétségkívül hozzájuk fogunk jönni, velük fogunk élni, megtanítjuk őket némely hadi cselekre, stb. Ezzel elbúcsúztunk, miután a főnököt megkértük, hogy kísértessen el bennünket az Arkansas folyóig, ahonnan lovainkat vissza fogjuk küldeni.

A főnök személyesen akart elkísérni bennünket; vele és néhány emberével másnap korán reggel el is indultunk a Nississine tó partján. Ez a tó mintegy 40 mérföldnyi széles és 70 mérföld hosszú. Kétnapi lovaglás után megkerülve a tavat, túlsó felén szép gyepes tájakra akadtunk, melyeken számtalan bölény legelt háborítatlanul. Negyed napra az Arkansas folyóhoz értünk, mely magasan a Rocky-hegyekben ered, délnek folyik és 60 mérföldre New-Orleans felett a Mississippibe szakad.

Ez a folyó választja el Texast az Egyesült Államoktól, határunk azonban még mindig villongás alatt van, s valódi határvonal nem létezik. Itt mindenikünk számára egy indián csónakot szereztünk, hogy a folyón lefelé folytathassuk utunkat. A főnök megígérte, hogy lovainkat visszaküldi a Chipowe és Winebago indiánokhoz, akik majd tovább küldik a lovakat Gawfordba. Azután elváltunk. A főnök megismételte meghívását, mi pedig ígéretünket.

Most már távolról sem csodálkozom annyira, mint eleinte, hogy hogyan voltak képesek a franciák indián nőkkel összekelni és egész életüket indiánok között tölteni. Ez a nép nem olyan rettentő és kegyetlen, mint aminőnek sokan leírják s közöttük akárki biztosabban alhatik, mint nálunk egy gulyás-tanyán, azzal a legfőbb kincssel, amit az indián mindennek felett becsül: a puskával. Nem ölik meg és fegyverétől nem fosztják meg, mert azt mondják, hogy ha a fehérnek puskáját elveszik, éhen kell halnia, minthogy nyíllal bálni nem tud. Lehetetlen tőlük megtagadni azt az erényt, hogy azt, aki hajlandóságukat megnyerte, nagy gonddal ápolják és minden kívánságát teljesítik. Szeretetüket pedig könnyű megnyerni s aki egy kevés hadicselt mutat nekik, az köztiszteletüket nagy mértékben megnyerheti. Életmódjuk kétségkívül vad. De a franciák is, akiket honukból elűzték s akik minden vagyonukat elvesztették, elkeseredve az emberi nem iránt, éppen ebben az életmódban lelték kedvüket, hol szabadon, mint a madár a légtérben, könnyen és munka nélkül kereshették élelmüket s életük talán kevésbé volt keserű, mint volt előbbi hazájukban.

Utazásunk sokkal kényelmesebb kezdett lenni, mert a víz elég sebes volt és szükségtelen volt a huzamosabb evezés. Csónakainkat minden este kihúztuk a vízből, az indiánoknál lőtt vadak bőréből jó ágyakat csináltunk s az ezekből vont sátrak az eső ellen is oltalmaztak bennünket. Vadat eleget találtunk utunkban; itt-ott egész marhacsordák legeltek a pusztákon. Láttunk számos medvét, hiúzokat, farkasokat és rókákat s nem ritkán dühös párducot a fagallyak közt leselkedve, hogy az arra menő szarvasra vagy más állatra leugorhassék és azt széttéphesse.

Számos indián családdal találkoztunk utunk mentén, kik közül némelyek a Sack és Fox, mások a Winebago, Chipowe és Menonomei indián törzshöz tartoztak s bölényt vadászni jöttek erre a vidékre.

Végre leértünk a déli tartományban lakó Rade Jakate indián nemzetséghez, mely egyike a legszebb indián fajoknak. Mind a férfiak, mind a nők erősek és izmosak; a nőnem sokkal szebb, mint a Sack és Fox indiánoknál s felette tüzes. Szokásaik, lakaik és életmódjuk hasonlóak a most említett indiánokéihoz.

Ezeknél az indiánoknál csak rövid ideig tartózkodtunk; nem mulasztottuk el azonban megnézni, hogyan fogdossák a vad lovakat, melyek ezen a vidéken nagy számmal találhatók. A spanyolok és indiánok közti háborús idő alatt a mexicói spanyol gyarmatból számtalan nemes fajú ló a vadonba szökött, hol a vad ménesekkel összekeveredve szép és magas lófajnak adtak létet. Nem ritkán látni 15—16 markos andalusiai alkatú lovat a vadonban élő, gazdátlan ménesben.

Megkértük a főnököt, mutatná meg, hogyan szokták ezeket a vad lovakat kézrekeríteni, s a főnök kérésünket nagy készséggel teljesítette. Ily alkalommal a vad lovakat körülveszi több lovas és egy tónak szorítja, hova a lovak beugrálva úszni kezdenek. Ekkor az indiánok csónakjaikba vetik magukat s egyikük egy vékony hárskötelet, melyet, hogy csúszós legyen faggyúval megkennek, a legszebb vadlónak a nyakába csapja, a kötél másik végét a mellette álló indiánnak dobja, s így tovább, míg a kötél vége a parton várakozó két-három indiánnak a kezébe kerül, akik azután a lovat kihúzzák a partra, egy fához kötik s négy-öt napig koplaltatják, míg tökéletesen meg nem szelídül. Az így fogott lovakat levezetik Louisianába, hol puskáért, lőporért és egyéb szükséges holmiért elcserélik.

Van még egy másik módja is a lófogásnak. Építenek egy nagy aklot, s annak a hátulsó

részeiben egy kisebbet, s az egészet zöld gallyakkal rakják körül, hogy ne keltsen gyanút az állatokban. A kisebb akolban egy szelíd lovat több napig igen jól tartanak, mely csakhamar ide szokik, azután kivezetik, s oly helyen, ahol vad ménes legel, elbocsájtják. A vad mének ezt a lovat tüstént üzőbe veszik s az egész ménes utánuk fut. A szelíd lovat, mely egyenesen az akolnak veszi útját, az egész sereg követi a nagy akolba. Most a lesben fekvő indiánok felugrálnak, elállják a kaput, az egész ménest a kisebb akolba szorítják, hol pányva-kötéllel magyar módra összefogják őket, s a szebbeket kiválasztva, a többit kibocsájtják. Az indiánoktól ilyen lovat hat-hét dollárt érő puskáért lehet kapni, s az ilyen ló, megszelídítése után nem ritkán kétszáz dollárt is megér, mint hintóba való ló.

Búcsút vevén a Rade Jakate indiánoktól, utunkat az Arkansason lefelé folytattuk s néhány nap múlva már Smith-várban voltunk. Nem vagyok képes leírni határtalan örömünket, midőn három hónap és két hét leforgása után ismét fehér embereket láttunk, kik ruhát viseltek, nyelvünket értették, úgy gondolkoztak, mint mi, stb. Ismét kenyeret, szeszes italokat kaphattunk és kényelmes ruházatot viselhettünk! Ezt az örömet csak az érti meg teljes valóságában, ki ilyet már próbált. A tisztek, kiket crawfordi barátaink már értesítettek jövetelünkről, minden kigondolható kényelmünkről gondoskodtak és saját ruháikkal láttak el bennünket, míg miénket a szabó elkészítette. Érzésünk azonban különös volt, — csak lassankint kezdtünk felengedni, mint a megfagyott ember.

Az Arkansas gőzösön aztán, mely élelmet hozott a várbeli katonaság számára, tovább folytattuk utunkat New-Orleansba.

New-Orleans az Egyesült Államoknak második kereskedő városa volt látogatásom idején. A város fejlődésének legnagyobb akadálya az, hogy a new-orleansiak hitelt nem élveznek és árukat Európából csak készpénzért kapnak. A város számos vendéglője pompásabb a new-yorkiaknál, minden lehető kényelemmel ellátva s olcsóknak is mondhatók. A kikötő is tágas, de a new-yorkival távolról sem mérkőzhetik.

Haraszthy további érintkezései az indiánokkal

Haraszthy, miként a följegyzéseiből minden kétséget kizáró módon kitetszik, mély impressziókkal eltelve tért vissza az indiánok közül a civilizációba, miután tizenöt hetet töltött a „vörösbőrűek“ között. Nyilvánvaló az is, hogy nem csupán az indiánok nemes jelleme,

becsületessége és páratlan megbízhatósága gyakorolt reá mélységes hatást, hanem maga a természet is, melynek szépségét és gazdagságát egész útján át annyiszor magasztalta. Önként felmerül tehát az olvasóban az a kérdés, hogy ha Haraszthy sokkal jobban méltányolta az indiánokat, mint az amerikaiak és ha még barátságára is méltatta őket, miért nem lépett velük közelebbi és tartós összeköttetésbe? Hiszen ez az összeköttetés rá nézve csak előnyös lehetett volna.

Haraszthy életrajzában, amennyire azt eddig ismerjük, a tizenöt heti látogatás után nem igen találjuk többé a nyomát az indiánoknak. Mi lehet ennek az oka?

Azt tudjuk, hogy Haraszthy nem sokkal utóbb visszatért Magyarországra, hogy innen a családját magával vigye Amerikába. Terveiről, melyek akkoriban még egészen elterelték figyelmét az indiánoktól, a következőket jegyezte fel: „Azon fenhéjazó remény kecsegtete, kereskedési kapcsolatba hozni honomat Észak-Amerikával. E reményemet mindinkább valósulni hívém, midőn tapasztalni kezdém, hogy hazám készítményei s termékei közül némelyekre szüksége van az Egyesült Státusoknak; ide tartoznak: a kender, eperjesi négyenyüstös vászon, varrott gabonazsákok, erdélyi s pesti pokrócok, bor, stb. Nem mulasztók el tehát semmi alkalmat, egy társaságot alakítani, mely azon világrészben egészen ismeretlen Magyarországgal, kereskedési viszonyokba lépne. Iparkodásomnak azon sikere lőn, hogy három nagykereskedő-ház ajánlatomat elfogadá, megígérvén, hogy következő évben egy közülök hazám fővárosába utazand s engem felkeres és ha a fentebb érdekllett tárgyak ára ezek kivitelét nem gátolandja, azokból évenként mindem bizonynyal 1,000.000 dolláron veendenek.” Ezek a tervek mai szemmel nézve egészen naivok és naivoknak bizonyultak már 1842-ben is: Amerika oly gazdag, mindenféle nyerstermékben és oly fejlett az ipara, hogy Magyarország nem szállíthat neki semmit. A Magyarországgal való kereskedés tervével többé nem is találkozunk Haraszthy életében, bármily figyelemmel követjük is a rendelkezésünkre álló gyér adatokat.

Haraszthy első amerikai útjáról visszatérve, eladta birtokait, melyek némelyek szerint a Bácskában, mások szerint Temes megyében voltak, s átvitte Amerikába atyját, anyját, feleségét s Géza, Attila és Árpád nevű gyermekeit. A Wisconsin folyó melletti Széptájra mentek, ahol a szépen fejlődő falut „Haraszthy”-nak nevezték el. Haraszthyék távozása után Westfield, majd Sauk City lett a község neve. („Sauk” volt ugyanis a járás neve).

Egyelőre nem lehet, kideríteni, hogy Haraszthy miért hagyta ott az általa alapított falut? A legközelebbi nagy városban, Milwaukeeben azt beszélték, hogy Haraszthy „igen nagy úr, aki az emberekkel nem tud bántani”. Az első telepések között természetesen nagyon egyszerű, sőt rosszjellemeű emberek is voltak, s ha Haraszthy nem tudott velük megférni, nagyon érthető. De

miért indult el újabb kalandokra, noha már vele volt nagyszámú családja? Erre a kérdésre már nehezebb válaszolni.

Legelőször is hajózni kezdett a Mississippi folyón. „Hajóstiszt lett”, ami könnyen megtörténhetett az esetben, ha birtokát eladva társult valakivel egy hajó vásárlására és üzemben tartására. A hajózás abban az időben csak úgy lehetett jövedelmező, ha a hajó tulajdonosai maguk is kereskedtek s amikor nem volt elég nagy az áruforgalom, a maguk áruit szállították. Haraszthy maga is kiterjedt kereskedést folytatott fával és deszkával.

E foglalkozása közben némi nyomát találjuk az indiánokkal való érintkezéseinek: élénk cserekereskedést folytatott az indiánokkal, akik messze földről összesereglettek áruikkal a folyó partján, ha értesültek róla, hogy Haraszthy arra jár a hajójával. A hajózás, fakeskedés és az indiánokkal való cserebere nagyon jövedelmező foglalkozásnak bizonyult s Haraszthy a legjobb úton volt, hogy nagyon gazdag ember legyen belőle.

A regényekben is, az életben is ilyenkor szokott történni valami „véletlen” dolog, mely az ember legszebb és legjogosultabb terveit is megghiúsítja. Abban az időben a Mississippi felső folyásának mentén még községek is alig voltak, nemhogy takarékpénztárak lettek volna; Haraszthy tehát kénytelen volt otthon tartani a pénzét egy ládában s megtörtént vele az a szerencsétlenség, hogy egy alkalmazottja ezt a ládát feltörve, Haraszthyt minden pénzétől megfosztotta. Ez a szerencsétlenség nagyon leverte az egész családot; Haraszthynak az anyja annyira a szívére vette ezt a dolgot, hogy pár hét alatt bele is halt.

Haraszthy akkor St. Louis vidékére vetődött, ahol egy kis birtokocskán húzta meg magát s az első évi gazdálkodásának jövedelméből egy kis boltot nyitott: aféle falusi vegyeskereskedést, amelyben „minden” kapható volt. A bolt jobban jövedelmezett, mint a gazdálkodás, Haraszthy, amint csak tehetett, a szomszéd faluban is nyitott egy kis vegyeskereskedést, majd a harmadik faluban is, mert rájött, hogy milyen nagy előny van abban, ha valakinek több üzlete van és valamennyi üzlet számára egyszerre szerzi be és egyszerre szállítja az árukat.

Haraszthy tehát ismét a legjobb úton volt, hogy újból gazdag ember legyen belőle. Bizonyára megint eszébe jutott, hogy az indiánokkal kellene érintkezésbe lépni, de St. Louis környéke akkor már a civilizált vidékek közé tartozott s a civilizált világnak az indiánokkal való érintkezése nem olyan volt akkor, hogy egy oly tisztességes és ideális gondolkozású ember, mint amilyen Haraszthy volt, könnyen vállalkozhatott volna rá.

Akkoriban az Egyesült Államok kormánya nagyban „vásárolta” az indiánoktól a földeket. A vásárnak eredeti volt a módja: óriási területeket átadtak az indiánok csekély összegért, s ezt a kevés pénzt sem kapták meg, hanem árukat kaptak a pénzükért, a kormány által kijelölt kereskedőktől. A kormány a kereskedőknek adta át azt a pénzt, amelyért az indiánoktól a földeket megvásárolta, s a kereskedők az összegnek megfelelő mennyiségű árut átadták az indiánoknak. Ez természetesen igen sok visszaélésre adott alkalmat az indiánokkal szemben, akiket már birtokaik eladási árának megállapításánál is nagyon kijátszottak. Haraszthynak semmi esetre sem lett volna nehéz a kormány által favorizált kereskedők közé bejutni s az indiánokkal a kormány protekciója alatt kereskednie, de ő olyan üzletre, mely sokkal rosszabb volt az uzsora minden fajánál, semmi esetre sem vállalkozhatott, legkevésbé az indiánokkal szemben, akiket nagyrabecsült és szeretett. Így hát mások szállították uzsoraáron az indiánoknak a lisztet, füstölthúst, pokrócot, kést és lőszert, mert csak ezt kapták az indiánok országokra terjedő földbirtokaikért.

Haraszthy nem az indiánokkal, hanem a fehérekkel folytatta most már egyre nagyobb kiterjedésű üzleteit. Ami pénzt a fűszeresboltjaival és vegyeskereskedéseivel keresett, azt újra a faüzletbe fektette. Felment újra a Wisconsin folyó vidékére és a hajóállomásokon fatelepeket létesített. Minden telepre odaállított egy-egy árusítót, ő maga pedig főként hídépítéssel foglalkozott. Akkoriban még alig voltak utak a Nyugaton, mivel azonban a népvándorlás Nyugat felé egyre nagyobb méreteket öltött: a számtalan folyóvizet hidakat kellett építeni. Haraszthy Ágoston volt ezen a téren a legmozgékonyabb vállalkozó a mai Wisconsin állam területén s úgy látszik, jó munkát végezhetett, mert az általa épített fahidak közül egyik-másik még ma is használatban van, sőt korhadt gerendáikon még látható is Haraszthy Ágoston neve, melyet a vállalkozó a gerendák valamelyikébe, szembetűnő helyen, belevéselt.

Azonban ahányszor felkapta a szerencse Haraszthyt, annyiszor le is sújtotta.

1849 elején megbetegedett Haraszthy. Levitték St. Lolliba, ahol egy doktor azt mondta neki, hogy más égalj alá kell költöznie, — Wisconsin levegője nem neki való. Nem lehetett egyebet tenni: el kellett költözni.

Akkoriban már mesés hírek voltak elterjedve Californiáról, hol az arany a föld felszínén, a homokban hever, csak ki kell mosni belőle. Ezrével vándoroltak a szerencsevadászok Californiába, — miért ne ment volna oda Haraszthy is!

1849. április 12-én Haraszthy egész családjával kocsira ült és elindult Californiába.

Az út jó hosszú volt: kilenc hónapig tartott.

Haraszthy azonban nem sokat bízhatott az aranyásók mesés szerencsájében, mert nem az aranymezőkre ment, hanem California déli részébe, San Diegoba. Ez akkoriban még egészen vad terület volt, s csak nemrég került a spanyolok kezéből amerikai uralom alá.

Itt alkalma volt Haraszthynak arra, hogy mégegyszer érintkezésbe kerüljön az indiánokkal, — ezúttal azonban már nem mint jóbarát, hanem mint ellenség.

A délvidéki indiánok egészen más fajhoz tartoztak s az északiak nemes tulajdonságaival éppen nem dicsekedhettek.

Dél-California indiánjai állandóan nyugtalanították a fehérbőrű emberek telepeit és San Diego városa körül is igen gyenge lábon állott a közbiztonság.

Haraszthy még nem igen tudta, hogy mihez kezdjen új lakóhelyén s így amikor kéthónapi ottidőzése után „a magyar nemes urat” megkérdezték a város vezető emberei, hogy nem volna-e hajlandó a *sheriff* (csendbiztos) tisztszerepét betölteni, Haraszthy habozás nélkül vállalkozott erre az állásra.

Hivatali teendői közé tartozott egyebek között a büntettek üldözése és letartóztatása, valamint a város környékét háborgató indiánok fékentartása is. A sheriffnek joga van veszély idején bárkit kinevezni ideiglenes csendbiztossá (deputy sheriff). Ez igen egyszerű módon történik. A sheriff hivatalának van egy bádoggelvénye, mely a kabátra akasztható. A sheriff a zsebébe tesz egy tucát vagy egy pár tucát ilyen jelvényt s egyet-egyet a járókelők markába nyom: az illető, aki a jelvényt köteles elfogadni, ezzel deputy- sheriffé válik arra az időre, míg a veszély el nem múlik, s fegyverrel kezében, ha kell, életét is kockáztatva köteles a sheriff útmutatása szerint a gonosztevők üldözésében s a veszélyek elhárításában közreműködni.

Haraszthy új hivatalát inkább sportnak tekintette s erélyes intézkedésével az indiánoktól, kikkel több csatát vívott, San Diego környékét megtisztította. Ezt az érdemét polgártársai annyira méltányolták, hogy hálából beválasztották őt képviselőnek az állami törvényhozásba.

Haraszthynak azonban nem volt maradása San Diegoban: családja jövőjét nem látta itt eléggé biztosítva. Elköltözött tehát California északi felébe s ott nagyszabású szőlőtelepeket létesített, melyekhez egyenesen Tokajból vitette a szőlőveszőket. A szőlészet után fogott csak az aranyolvasztásba és banküzletbe. Telepének leégése és a sanfranciscoi gazdasági helyzet megromlása után ismét tovább sodorta az élet kalandos pályáján, melyet e kötet elején bevezetésül közöltünk.

Haraszthy 1868-ban költözött Nicaraguába, ahol Corintha városában telepedett le és ott, egyéb vállalkozásai mellett, cukorgyárat is tervezett. A gyárhoz ültetvények is kellettek s azoknak létesítésére engedélyt kapott a nicaraguai kormánytól. Az ültetvények helyéről ki keltett irtani az erdőt s a fát Haraszthy saját fűrészmalmban feldolgozva értékesítette. Itt az erdőbirtokán érte őt utol a halál.

Haraszthy legidősebb fia, Géza, Nicaraguából visszatért az Egyesült Államokba. A polgárháborúban oly vitézül harcolt, hogy az őrnagyi rangig emelkedett s a polgárháború után is katonai szolgálatban maradva, lovassági ezredesi rangig emelkedett. 1878-ban halt meg, — gyermeke nem maradt.

A második fia, Attila, Californiában gazdálkodó lett atyja halála után; tekintélyes ember volt, bank-elnök és Sonoma város polgármestere, 1888-ban halt meg s két leánya és két fia maradt; lehet, hogy ez utóbbiak még ma is viselik a Haraszthy nevet.

A harmadik fiú, Árpád, borkereskedő és pezsgőgyáros lett San Franciscóban; mint gazdag ember halt meg 1900-ban.

Haraszthynak egy leánya is született Amerikában. Ez egy Ross nevű amerikaihoz, egy kerületi bíróhoz ment férjhez, aki nagytekintélyű jogtudós volt, Haraszthynak ez a lánya 1926-ban állítólag még élt Los Angeles városában. Van még tehát valaki, aki Haraszthy Ágoston érdekesítő kalandjai egy részének élő tanúja.

Tizenöt hét indiánok közt 8.

Írta: Haraszthy Ágoston

2016. június 24. péntek, 06:33 - Módosítás: 2016. július 04. hétfő, 16:05

Forrás:

Haraszthy Ágoston: Tizenöt hét indiánok közt. Ifjúsági Könyvtár 7. szám. Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. kiadása. Budapest, 1928. 111-127.